

v tém (70) — v tem (73); nima (72) — nima (75); zelenih (73) — zelenih (78); sam (80) — sam, 84; uzórom (80) — uzòrom (85); — móje (82) — móje (87); — gróbu (83) — gróbu (87); polóti — polóti (92); lastnina (87) — lástnina (93); tam góri (94) — tam góri (100); hruměč (100) — hruměč (107); mnógi (104) — mnógi (111); noběna (105) — noběna (112); čakajoč (109) — čakajoč (116); tabo (110) — tábo (117); njega (112) — njěga (119); vanj (114) — vánj (121); pride (114) — prídě (121); snežěni (125) — snežěni (125); ondu (127) — ondi (126); posteljo (121) — pòsteljo (129); nebò (127) — nebó (134). — Če je Dornikov prepis točen, je vrednost knjige izredno večja, ker je prva izdaja »Poezij« tako redka. Glede nekaterosti bi veljalo seveda ugotoviti en princip, ali naj se ponatiskuje: prelívajóče (41, 42); strášan (64, 67); deklě — gorě (!) (58, 61); pesemco (11) — pesmico (32, 33); tēbi — nēbi (29, 30); ogin j — bogin j i. dr. Sicer bi kazalo izdajati klasike s potrebnimi akademičnimi nujnimi variantami pod črto, kakor to delajo drugi narodi, če ne izdajajo za ljudstvo. In Dornikov Gregorčič se mi zdi, da ni namenjen ljudstvu, ker ljudske izdaje ne potrebujemo, odkar imamo Mohorjevo, ki vsebuje 48 pesmi iz prvega zvezka »Poezij«. Zdi se mi pa, da je Dornik odmenil knjigo vendarle vsaj izobraženejšemu občinstvu. Njegov uvod, njegov »životopis« je namreč tako čudno neakademski, ekstemporiran, podlistkarski v »lieux communs«: ožji tovariši (IV), »literarno delo, ki ga je započel« (V) i. p. Uvod v pravem pomenu spis ni, ker ni nikak študij Gregorčičeve umetnosti, umetnostne posebnosti in pesniške tehnike. Kot »životopis« pa visi v praznem brez ozadja, katero je znal še celó neakademski Gregorčič tako toplo izličiti v svojem življenjskem opisu Erjavčeve osebnosti (Moh. Kol.). Prvikrat berem v Dorniku o »folium dioecesanum« mesto o »periodicum«. Nesoglasno bi znalo biti, če govori D. o postanku pesmi »Njega ni« v bogoslovskih letih. Iz Opeke (D. i. S. 1907, str. 37 sl.) bi sledila letnica 1882.¹ Kaj naj sodim o teh besedah: »In imel je (Mahnič) prav. Toda njegove misli so bile zapisane 30 let prezgodaj in so nam mnogo škodovala v političnem boju.« Načelna resnica je resnica danes in včeraj, ni nikoli prezgodnja. Naivnost strankarja je, govoriti, da je nam škodovala, (kakor da je stranka vse; kakor da je životopis v knjigi samo »nam«!). V tem stavku je Dornik nejasen, zelo okoren. Opazka o Jože Lavrenčiča knjigi, in »znamki v knjigi« (XVII) mi je posilila smeh in me spomnila veliko poučnejše zgodbe: Gregorčičeva ostalina: Naivnozaupljiv gospod posodi iz Gr. zapuščine Weberjeve: Dreizehnlinden, z izrazitimi Gregorč. opazkami ob robu. Posodi jih rodoljubni gospodični, ki mu točno knjigo vrne, potem, ko je hvaležnovdana za posojilo izbrisala skrbno vse opazke iz knjige... Sicer mi je tudi to uganka, zakaj se je zasedral Dornik tako udobnoširoko za Glonarjevim govorom, ki je bil govorjen v izobraževalnoslovesnem krogu in ni niti toliko ambiciozen ko Levčev

¹ Opekov članek pojasnjuje, kako je mogel napisati Grafenauer, da je »Njega ni« narodna. Gregorčič jo je res označil takó. Označil pa je le motiv pesmi: Vsi so prihajali, njega ni b'lo. Podobno pri »Izgubljenem cvetu«, kjer je misliti na motiv: je krancelj šel. Nezavednoasociativno je tu čuvstvoval Gregorčič celo v »narodnem« tonu Vodnikove četverovrstičnice!

»slavospev«. S sodbo o Levcu, da si ni prav upal približati se poezijam s kritiko«, si je sicer sodil Dornik sam.

Dr. I. Pregelj.

Stanko Majcen: **Kasija**. Drama v treh dejanjih. Ljubljana 1919. Izdala in založila Nova založba.

Naslov je jedro in vsebina te drame. Kasija je ženska, ki živi v spremenljivem in nezdravem ozračju. To ozračje jo sicer pritegne, a njene osebnosti ne ubije. Iz zatišja sega, kakor vsaka ženska: po kosu »tistega življenja, ki ga ni dosegla in ga ne doseže nikoli« (42). Trpi ljudi, a se jih tudi lahko otrese, le enega se oklene in tam se vara. To je njena tragika, zato končno krikuje: »Majka, varali so me!« Različni ljudje žive z njo ali se vsaj seznanijo, edini pa, ki jo doume, je žid, zdravnik dr. Levay, a ta operater človeške duše vse samo opazuje in konstatira ter ostane vsem dogodkom ob strani, zato ga skoro znanca ne moremo imenovati. Časnikarja Müllerja Kasija trpi in družabno potrebuje — za življenje in za svet — na nadporočnika Ivančiča pa se opre njena duša. Tedaj, ko si upa z Müllerjem stopiti iz tihega življenja med družbo, — nastane »škandal«, in ker je nepredvidna Milka izblebetala o fotografijah, ki družbo postavijo v pravo luč, postane naenkrat družbi nevarna. Boj med strankama se sicer izvrši med stenami — a tisti Ivančič, ki takoj v ekspoziciji deklamira: »Vsakega dekleta posebej je zlata škoda... Ta družba, veste, je zrela za žetev... To bo žetev!« (11), ki sicer upa tvegati različne nevarnosti in kljub vojaški prepovedi obiskuje zasebne hiše, se zboji in povrhu Kasijo nesramno ogoljufa ravno tam, kjer se ona dvigne v materinskem čutu, ogoljufa radi kariere, radi družbe, — ker razum to hoče. Ivančič je Slovenec, čuvstven idealizem se ga drži le kot obleka, v višji družbi ne hodi varno, njegova prvotnejša stran ga potegne v predmestje: »Pritlična hiša, rože na oknu, rdeča ruta v vetru, smeh in solze, luna in vodnjak« (21) — pa v njem ni moči, ki bi premagala strahopetnost, zato je koncem podlež tam, kjer bi ne bilo treba preveč žrtvovati, da bi postal poštenjak. Ivančič je smatral Kasijo za žensko, ki jih je najbrž mimogrede spoznal že več — a naletel je na močno dušo, ki ga moralno zmelje.

Drama ima za scenično bazo tiste dni v Belgradu, ko je dozoreval razpad avstro-ogrške države, zato je nevarnost politične igre blizu. Pa politično ozadje je ostalo le kulturno ozadje. Res zijajo na odru in iz govorov prazne hiše, razdrta okna, na ulici stopa vojak z bajonetom, družba se šopiri v fotelih, policijsko igro igra dokaj nespretno polkovnik Carneri, a vse to, kar nas v drami resnično zanima, so ljudje s svojim globljim nehanjem. Kos življenja je to, ne prelistan, temveč preiskan, doumet, njega delci, živci in njih delovanje. Iskanje in pokazivanje zadnjih, najmanjših vzrokov gotovih dejanj, za katere je značaj še vedno preveč splošen in večkrat tudi krivičen pojem, to je dejanje te drame. Tisti, ki so pisali knjige o poetiki, so trdili, da dejanje izvira iz značaja, ali pa da dramatično dejanje predstavlja razvoj značaja. Povedali so premalo, ker umetnost in še najbolj dramatična je v tem, kako globoko zna kdo privzdigniti ljudi iz celote, ki jo imenujemo življenje, in jih pokazati same, cele, prave — kratko: izločiti jih iz miljeja. Drame življenja ne tvori samo naš značaj, temveč tudi milje, v katerem smo, in

še marsikaj drugega. Razmerje značaja do okolja, to prelivanje, medsebojno vplivanje je pravzaprav gonilna sila na dnu naših nehanj. Nad vsem tem pa stoji nekaj mirno, nepremakljivo, ki je več kakor življenje in njega zakoni: morala. — Vse drugo v ti drami se mi zdi le neobhodno potrebna koloratura, da je slika bližja našim očem: pustolovska majorka Benedek, tip žensk, ki pridejo od spodaj; imajo spretno družabno drznost in nosijo svojo dušo vrhu kože — polkovnik Carneri naj bi bil »norma«, nesimpatičen poštenjak, — njegova hči Adela majhen protitip Kasiji, rafinirano vzgojen vojaški otrok brez lastne poteze — vse skupaj samo kontrast Kasije.

Širokega razmaha dejanje nima in ga tudi ne išče. Res dramatično je pravzaprav drugo dejanje, kjer se koncertna scena malone grandiozna dvigne. Pravtako ostro napet je prizor zaslišavanja, ki bi pa spadal že v tretje dejanje.

Dva kulturna kroga se stikata v drami: civilizacija z nazori, neplemenska srednjeevropska kultura in vzhodna, plemenska, kjer so prvine še žive in jih noben nov red ne uduši. Zato Kasija ni samo ženska, p l e m e je važna komponenta njenega bistva. Tu sem spada tudi njena mati Persida, ki pa v dejanje ne sega, ker je le veren posnetek. S kulturnim momentom je dobila drama širšo podlago, zato bo lahko šla preko mej našega jezika.

Da bi sodili zaenkrat dramo po učinku na odru, se mi zdi napačno. To, kar imenujemo notranjo vrednost dela, deluje počasi in išče šele svojih ljudi. Majcenova drama je gotovo eno tistih del, ki bodo šele našla predstavitelje in širše razumevanje. Kljub temu, da je pri uprizoritvi režiser Šest scenični problem izredno srečno rešil, smo mogli dramo uživati le iz knjige, ker niso vsi igralci mogli dati tekstu življenja. Je namreč toliko podrobnosti, ki so pravtako važne kakor osnovne poteze, da ni podal človeka, kdor jih ne najde in ne izrazi. Pa to spada drugam.

Če pomislimo, da je to dramatični prvenec, pisan ob času, ko na mirno, preiščeno delo skoro ni mogoče misliti, moramo to delce občudovati kot pojav zase. Po Cankarjevi smrti nimamo človeka, ki bi znal neposredno doživeti pesniško tako ustaljeno podati kakor je to storil Majcen. Delo, ki je nastalo tik ob dogodkih, nima niti trohice priložnostnega na sebi. Delo s tako strogim notranjim redom in tako samosvojem jezikom razodeva močnega duha; Slovenec, ki je ustvaril osebo dr. Levaya, je prestopil tla province.

France Koblar.

Anton Melik: Zgodovina Srbov, Hrvatov in Slovencev. I. del. Tiskovna zadruga v Ljubljani. 1919. Str. 228. Cena 10 K, po pošti 10 K 80 vin.

V uvodu pravi pisatelj, da naj nudi ta zgodovina splošen pregled. In to je. Doslej ga še nismo imeli. Obsega v 21 poglavjih tvarino do konca srednjega veka, lepo sestavljeno in razdeljeno. Poglavja so ta-le: Zemljepisna lega južnoslovanskega ozemlja; predсловanska doba; naše ozemlje za preseljevanja narodov; o starih Slovanih; južni Slovani se naselijo po Balkanskem polotoku; Sloveni v novi domovini; Slovenci v 7. in 8. stoletju; stiki Slovencev s Franki, Ljudevit Posavski, Pribina in Kocelj v Panoniji; dalmatinska Hrvatska v 9. sto-

letju; srbske države v 9. in 10. stoletju; država macedonskih Slovanov; doba hrvatskih kraljev, konec hrvatske samostojnosti; Srbi v 11. in 12. stoletju; slovenske pokrajine v 10.—13. stoletju, Otokar, Habsburžani; Hrvatska združena z Ogrsko, Arpadoviči, Anžuvinci; Srbija za Nemanjičev; Bosna za Kotromaničev; Srbi po bitki ob Marici, bitka na Kosovem; Bosna in Hrvatska v 15. stoletju; Dubrovnik; slovenske pokrajine v 14. in 15. stoletju; sklep. Takih strani, kakor so str. 188—195 (kulturni pregled srednjeveške Srbije), bi si želeli v knjigi desetkrat več; knjiga bi bila sicer obsežnejša, a nje vrednost bi silno pridobila. Pri drugi izdaji naj bi se to vpoštevalo. V splošnem knjigo prav toplo priporočamo.

V. Š.

Š. Gregorčič. Napsal Dr. Stříbrný. (Odtisk z Časopisu Musea Král. Českého 1918.) Strani 85.

Dva načina sta — kolikor je meni znano — za globlje proučevanje liričnega pesnika: ali skušamo, oprti na resnico, da je datum lirične pesmi najboljša razlaga, dognati čas in razmere, v katerih je pesem nastala, in ob tej opori študiramo pesnikov razvoj in rast, ali pa gledamo na vse pesmi dotičnega pesnika obenem, kakor da so v eni vrsti pred nami, pa jih po vsebini itd. delimo v razne skupine. Prvi način je gotovo zanimivejši, drugi je bolj mehaničen, a časih — če nam je pesnik vsak datum zabrisal — edino možen. Že starega Horaca čitajo eni po prvi, drugi po drugi metodi. Našega Prešerna je kronološko — torej po razvoju — uredil in razložil dr. Žigon v svoji Prešernovi Čitanki (tiskani že l. 1913.!! v Celovcu, a še do danes ne obelodanjeni; kdaj bo to? Ali čakate še hujske duševne lakote?!) Tudi dr. Grafenauer hodi v obeh svojih Zgodovinah slovenskega slovstva prvo pot. (Ne razumem, kako more dr. Stříbrný o. c. 73 Grafenauerjevo metodo imenovati deskriptivno; gene ti č na je ali evolucijska, če hočete.) Drugo pot — ta je deskriptivna, opisovalna — si je izbral češki slovstveni zgodovinar Stříbrný, ki je — l. 1916. v vojni službi se nahajajoč v Pulju — napisal za Čehe 85 strani vel. osmerke dolgo razpravo o S. Gregorčiču. To je doslej pač najdaljše in največje delo o Gregorčiču. Pisano je s filološko natančnostjo. Ker ta način analize utegne posebno zanimati zrelejše dijake, ki si radi izbero za predavanje tega ali onega našega lirika, naj malo natančneje poročamo o razpravi dr. Stříbrneho.

V 5 oddelkih je obdelana vsa snov. V I (str. 1—9) čitamo znane nam životopisne podatke ter bibliografijo pesnikovih del. Poglavje II (str. 9—38) deli vse pesmi (približno 260 jih je) nekako v te-le skupine: v pesmi, v katerih G. govori o bistvu poezije in posebe svoje poezije (poezija je hčerka nebes), pesem se rodi iz božanstvenega navdušenja: IV. zvezek, str. 6; sem spadajo III 56, 63; njegova poezija hoče služiti narodu, je torej tendenčna: III 38, IV Moje pesmi, II Moje gosli, ib. Mojim slavicem, IV V obrambo (1.), zlasti hoče vzbujati sočutje do bednih ljudi; drugo skupino tvorijo pesmi, v katerih pesnik govori o sebi (subjektivna lirika): o svoji solnčni mladosti v plavinskem raj, o skrivnosti, ki jo je nesel s seboj v grob (III 16 in III 17, I Pogled v nedolžno oko, IV Le enkrat, II Ne zveni mi!); tretja, največja skupina govori o človeku sploh in življenju človeškim, o